

**PAMĚTNÍ KNIHA
MĚSTYSE
SVITÁVKA**

ZALOŽENA R. 1924

(str. 3)

Národní shromáždění zákonem ze dne 30. ledna 1920 čís. 80 uložilo každé politické obci založiti a vésti pamětní knihu obecní.

K zákonu tomu vydala vláda nařízení ze dne 9. června 1921 čís. 211 Sb. z. a n. o jeho provádění.

Obecní zastupitelstvo městyse Svitávky zakoupilo tuto pamětní knihu v r. 1922 a pověřilo řídicího učitele Josefa Drahovzala, aby zápisy v ní vedl.

Původ Svitávky

O původu Svitávky zkráceně dle kroniky rodiny Okáčovy jest tato pověst: Za křížových válek sídlil na Hradisku rytíř Chochol, kterýž, ačkoli již všude bylo rozšířeno křesťanství, měl doma obětnici, v níž choval bohyni a obětoval jí. Měl jedinou dceru 19letou Anežku, která kromě víry křesťanské, kterouž jí vstúpila nebožka matka, měla býti poslušna otce ve všem. Tehdy táhli z dalekého okolí různí vládkové do boje, mezi nimi i Crha Stránský, jenž pobyl na hradě a zde se zasnoubil s Anežkou, které slíbil, že se vrátí do dvou let. Ale stalo se tak později.

Mezi tím ucházel se o ruku Anežčinu obstarožný rytíř. Anežka si vyžádala lhůty, ale po skončení lhůty nechtěla se státi manželkou rytířovou. Proto byla uvržena otcem do žaláře. Zatím se vrátil Stránský, osvobodil Anežku, spálil hrad, rozdělil pozemky mezi své poddané a odstěhoval se po sňatku s Anežkou na svůj majetek do Svitav. Při dobývání hradu byl těžce raněn jeho bratr Jan a zemřel v domku, kde bydlel ptáčník, na paměť jeho dal zde Stránský vystavěti kapli a zasvětil ji sv. Janu Křtiteli. Je to místo, kde nyní stojí farní kostel.

(str. 4)

Historická část

Prvá zmínka o Svitávce se činí r. 1169, kdy král Vladislav daroval Svitávku s farou, sobotním trhem, s mýtem a s osadami Míchovem a Zboňkem klášteru Hradištskému u Olomouce; později jsouc městečkem, od r. 1201 tvořila část panství šebetovského. Za husitských válek byla odebrána řeholníkům, r. 1461 získal ji Vaněk z Boskovic, r. 1590 zastavena opatem Janem Ponětovským z Ponětova Jindřichovi z Jezer a z Ptení na 4 roky. Od králů českých, kteří jezdili po prastaré silnici zdejší z Prahy do Brna a jinam, dostalo se Svitávce četných výsad, jejichž doklady byly klášterními úředníky odňaty městečku. Zachovaly se však vidimované přepisy z pozdějších let, z nichž nejstarší jest listina krále Václava I. z r. 1250. Na listině podepsáno mnoho pánů, z nichž někteří jsou zakladatelé domácích rodů, na př.: Crha

z Třebelovic a jeho bratr Častolov (předkové pánů z Drahotůš a z Holštýna.) Král Václav I. prohlásil Svitávku za svobodné municipální městečko a dovolil obci stavěti pivovar a každému měšťanu svobodný šenk; obec měla dle zákona trestati přestupníky, míti dva jarmarky vždy v pondělí po sv. Jiří a po sv. Havle a vybíratí mýto na mostě.

Králem Václavem II. povoleno městečku opevnění, nepřátelským vpádem zpusťšenému. Za králů Karla a Ludvíka obdržela obec výsady, jejichž obsah však není znám; teprve se zachovaly ověřené opisy listiny císaře Rudolfa II. z r. 1583 v níž se ukazuje opětně, že Svitávka bývala dávno městečkem, což se obnovuje majestátem i zmíněné oba trhy; vysazuje pak král městečku pečeť, zejména: štít, uprostřed černým štrychem napříč rozdělený, spodní díl téhož štítu od svrchní levé až k pravé straně pošikem, také černým štrychem, v němž rozdílně tři růže rozkvetlé, vrchní a spodní bílé nebo stříbrné

(str. 5)

a prostřední třetí červené nebo rubínové barvy; spodní pole téhož štítu zlaté nebo žluté barvy a svrchu modré nebo lazurované barvy. Druhá horní polovice téhož štítu žluté barvy v němž uprostřed obraz sv. Štěpána mučeníka Božího; v levé ruce drží k sobě stažené tři kameny přirozené barvy a v pravé ruce ratolest palmovou.

K oběma zmíněným trhům dává král i trh týdně a povoluje pečeti listiny červeným voskem. Originál pečeti je ztracen.

Také opatové kláštera Hradištského dali městečku výsady; r. 1531 prodali občanům odúmrť¹ za 2 kopy grošů roční dávky, r. 1564 osvobodili je robot² za roční plat 28 grošů z lánu a 3 grošů od zahradníků.

R. 1586 koupila obec od svých pánů dvě návrší za roční dávku 10 širokých tolarů, r. 1590 pole a louky od mlýna za 1064 zl. R. 1601 odstoupili opatové obci šenkovní vína za 30 zl. mor., začož musili občané vyčepovati 30 věder, a r. 1609 přenechali Svitávce mýto za roční nájem 30 zl., začož museli obyvatelé upravovati cesty.

Brzy potom vypuklo nedorozumění mezi obcí a klášterem Hradištským, hlavně pokud se týkalo poddanských poměrů a nedorozumění změnilo se na odboj r. 1640 a r. 1663, začož

¹ Odúmrť - jest majetek pozůstalý po někom, kdo nezanechal ani dědiců testamentních, ani zákonných (dle Ottova slovníku naučného - pozn. přepisu)

² Robot - byla bezplatná práce všelikého druhu, k níž bývali zavázáni poddaní vůči svým vrchnostem, původně i práce jistého druhu pro stát (dle Ottova slovníku naučného) - pozn. přepisu

obyvatelé městečka, dále i Knihničtí a Vážanští (vždy po 6ti z každé obce) byli vězněni, na konec jim pohroženo oběšením. Toho se zalekli Svitavští a Knihničtí a předložili privileje, a tyto jim byly odňaty; obyvatelé tak časem vehnáni do robot. Vážanští, kteří ani vyhrůžkami nemohli býti donuceni na vydání písemných dokladů, ušetřeni robot.

Po zrušení kláštera Hradištského zrušeny roboty a Svitávce určeny platy robotní 706 zl. 49 kr., sypání 34 měr ječmene, dovážky 102 vozů stavebního dříví na jednu míli cesty, dodávka 17 beček

(str. 6)

vína do Šebetova z udaného místa vinného kraje, vrácení nádob a čištění strouhy po 68 dní.

Když se stal majitelem panství hrabě Strachvic, po třech letech začal rozepří s familianty, pak i boj o poddanství s ostatními obyvateli a boj vedli Svitavští až k nejvyšším instancím. Soudy vyžadovaly velmi mnoho peněz a prodloužily se až do r. 1848, kdy zrušeny roboty.

Fara svitavská patří k nejstarším na Moravě. Patronem je vrchnost šebetovská; přifařeny jsou Zboněk, Chrudichromy a Skalice.

Kostel sv. Jana Křtitele je obklíčen mohutnou zdí, která kdysi byla částkou opevnění městečka. V nynější podobě byl zbudován r. 1703 opatem kláštera Hradištského. Vyhořel 10. září 1793 a znova opraven. R. 1834 byla bleskem roztržena věž, načež opravena na nynější podobu. Neveliký kostel má tři oltáře; nad hlavním jest krásný obrázek hlavy, představující dle tradice pravou podobu Kristovu. Kolem kostela býval hřbitov; nyní je přeložen.

Budova farní je blíže kostela; vystavěna r. 1680 a po ohni r. 1793 přestavěna v nynější podobě. Náleží k ní přes 100 měr pozemků a rozsáhlá zahrada; výkup desátkový činil 263 zl. 30 kr. k.m.

Matriky založeny r. 1640. Kostel býval zde již r. 1169, kdy darován i s obcí klášteru Hradištskému; markrabě Vladislav potvrdil klášteru právo patronátní r. 1215 a přisoudil mu příjmy farní. Od těch dob byla obsazována fara členy řádu premonstrátského jako Knihnice. Mnozí faráři stali se později opaty, jiní zde zemřeli. Náhrobky jejich spatřujeme ve vnější kostelní zdi. Za válek husitských byla fara zastavena po dvakráte, ale není známo, přešla-li také do rukou nekatolických. Od r. 1400 do r. 1920 vystřídalo se na faře svitavské 50 farářů.

(str. 7)

Stará škola byla odedávna v malém domku pod kostelem a přestavěna r. 1788. Za generální visitace r. 1804 nařídil arcibiskup olomoucký rozšíření školy na dvojtřídní. Proto r. 1807 zvýšila obec (za 1608 zl) školu o poschodí. Vrchnost se zavázala, že bude dávat ročně 14 sáhů dříví na otop. Školního pomocníka platil rektor (dostával 30 zl. z nábož. fondu); definitivně dvojtřídní stala se škola teprve r. 1850. R. 1874 rozšířena na trojtřídní a přestavěna, r. 1885 povýšena na čtyřtřídní a r. 1890 na pětítřídní. Nově zřízené třídy z nedostatku místa přeloženy do radnice.

V r. 1896 zakoupeno pro školu stavební místo t.j. domek č. 157 s vedlejší zahradou; se stavbou nové školy započato v r. 1896 a svému účelu odevzdána byla r. 1897. V r. 1909 zřízeny byly trojtřídní měšťanské školy chlapecká a dívčí. Zřizováním postupných tříd měšťanských škol nastal nedostatek místností a proto byly umístěny 4 třídy obecné školy v obecní budově – bývalé dětské opatrovně. Když na obecné škole přibývalo žactva a zřizovány pobočky, nadstaveno v r. 1930 o prázdninách druhé patro.

Městečko Svitávka leží poblíž živé silnice, která od pradávna spojovala Moravu s Čechami; proto obyvatelstvo jeho často velmi trpělo. Již za XIII. století utrpěla Svitávka nepřátelskými vpády tak, že král Václav r. 1284 povolil městečku opevnění. Okolo r. 1342 byla pleněna loupežným rytířem Mikulášem Žampachem z Potenštejna. Také husitské války zasáhly do osudu městečka.

Když přitrhli Švédové do Hodišky a vyplenili městečko, obyvatelé před nimi utekli. R. 1690 přišla velká voda a dosahovala až po okna. R. 1692 dne 5. Septembris všecka obec na poručení velebného pána Methudia, t.č. inspektora panství byla trestána. Všichni byli biti kyji pro tu příčinu, že se k měření dříví

(str. 8)

na lhotky nedostavili. R. 1715 vystavěn nový kamenný most.

R. 1718 vyhořeli všichni sousedé v rynku i rathouz a škola; rok na to vystavěna znovu radnice nákladem 700 rýnských. Tehdy stěžuje si neznámý pisatel, že veliké roboty vystáli, jak obecní, tak milostivé vrchnosti. A to byla těžká léta. Po dvě léta bylo veliké sucho, v celém panství žádná úroda, nebylo obilí. Velmi často trpěla obec živelnými pohromami, hlavně povodní, při níž řeka často změnila i směr a zaplavila náměstí. R. 1787 shořelo 8 domů a pošlo mnoho dobytka. R. 1793 vyhořely všechny domy na náměstí i radnice, kostel, škola a fara; úhrnem 50 čísel. Úředníci panští zachránili obci staré spisy a privileje, ale nevrátili jich.

R. 1817 byla veliká drahota; míra obilí byla za 35 zl; r. 1821 vyskytla se na krátko cholera, povodně r. 1832. Ohněm utrpěla obec také r. 1824 a 1825. Po třicetileté válce staly se zde veliké změny majetkové. Někteří osadníci rozprodali (1669) své grunty občanům, kteří z nich učinili „obecní grunty“. Pozemky jiných vystěhovalců zceleny na dvůr, jenž později znova rozdělen. Prostřední mlýn vystavěli opatové kláštera Hradištského; týž byl po zrušení kláštera prodán soukromníkovi. Dolní mlýn patřil mezi lety 1616-1629 Bedřichu Drahanovskému z Pěnčína, r. 1636 Janu Adamovi z Dobrše, později z něho zřízena palírna a valcha, patřící soukromníkům z Boskovic a konečně proměněna na velkou továrnu na zboží textilní.

Popis obce:

Městečko Svitávka leží v rozšířeném údolí řeky Svitavy na místě, kde přijímá řeka z levé strany potok Semič a z pravé potok Sebránek. Nadmořská výška 320 m. Jméno má po řece Svitavě. Domy, částečně jednopatrové, stojí kolem velikého čtyř-

(str. 9)

hranného náměstí z něhož vybíhají ulice Brněnská, Záměstí a Podměstí. Na náměstí mezi domy je jednopatrová radnice s vížkou.

Starý jednopatrový hostinec, zvaný panský dům, patřival klášteru Hradištskému. R. 1776 prodán soukromému majiteli. Také prostřední mlýn odtržen od velkostatku a r. 1786 prodán. Vedle radnice býval za starodávna pivovar. Na jižní straně od náměstí na malé vyvýšenině stojí kostel obehnaný silnou zdí hřbitovní, poblíž fara.

V ulici Podměstí stojí budova obecné a měšťanské školy. Tam, kde stával dolní mlýn, jsou rozsáhlé budovy textilní továrny. Asi 3 km na sev.vých. od obce je samota Hodiška. Za obcí při státní silnici stojí starý zájezdní hostinec Labuť, který také býval majetkem kláštera Hradištského. Sev.vých. od obce vypíná se kuželovitý kopec Hradisko téměř 70 m nad údolím. Boky jeho strmé a jen na východní straně sedlem souvisí s kopcem Kopaninami. Na temeni Hradiska stojí kaplička zasvěcená sv. Duchu, vystavěná prý na pamět, že v sobotu před sv. Duchem byl dobyt hrad. Na tomto místě skutečně stával menší hrad kláštera Hradištského, který hájil okolního rozsáhlého jeho majetku.

Úhrnný výměr pozemní plochy osady činí 744 ha, z nichž 57 ha jest obecním majetkem.

Jména důležitějších tratí jsou: Člupy, Babolková, Zlatý díl, Padělíky, Obora, Zápříkopí, Ouzký, na Studýnkách, na Dolech, pod Hodišky, Čtvrti, Záhradiští, Stránce, Skalky, v Kopcích, Bahna,

Chmelínek, Niva. Potom jsou trati, které tradice klade do spojení s přepadením tvrze svitávecké. Kocholka, kde rytíř Kochol měl dvůr, Ohrázky, kde míval dobytek v ohradě, Mordovánky, kde se stala první bitva, Hrouše, kde stál Hrůša se svým lidem, Horka, kde stál velitel pěchoty at.d.

(str. 10)

Ve Svitávce jsou úřady: poštovní úřad, četnické stanoviště; peněžní (úřady) ústavy: Občanská záložna, Raiffeisenka; spolky: spolek dobrovolných hasičů, zalesňovací a okrašlovací spolek; tělocvičné jednoty: Sokol, Orel, dělnické těl. jednoty D.T.J. a F.D.T.J.

V radnici je umístěna obecní knihovna.

Veřejné budovy jsou radnice, škola, kostel, nemocnice.

Svitávka je skoro se všemi okolními obcemi spojena okresními silnicemi. Mimo to vede nedaleko obce státní silnice. Skoro souběžně se státní silnicí vede státní dráha z Brna do Prahy. Ve Svitávce je zastávka dráhy.

Svitávka přísluší k okresnímu úřadu, berní správě, bernímu úřadu, okresnímu soudu, okresnímu školnímu výboru v Boskovicích; finančnímu ředitelství, obchodní a živnostenské komoře v Brně.

Obyvatelstvo

Roku 1783 bylo ve Svitávce 16 pololáníků, 6 čtvrtníků, 34 zahradníků, 28 domkařů, úhrnem 84 čísel. R. 1786 rozdělen pánský dvůr a zřízeno z něho 7 velkých familií po 15 měrách, 3 prostřední po 5 měrách obdržel mlynář, papírník a olejník, 62 malých dílů po 2½ měřici přidáno zahradníkům a domkařům, tak že r. 1793 bylo 97 čísel a 713 obyvatel; r. 1846 bylo 113 čísel a 672 obyvatel.

Záznamy o počtu obyvatel v dalších letech chybí a jsou až za r. 1880.

V r. 1880 napočítáno 1349 obyvatel

V r. 1890 bylo 1500 ||

Dle národnosti 1420 Čechů a 80 Němců

Dle pohlaví 635 mužů a 865 žen.

V r. 1900 napočítáno 1624 obyvatelů

z toho je 758 mužů a 866 žen.

Dle národnosti 1528 Čechů a 96 Němců.

(str. 11)

Při sečítání 31.12. r. 1910 napočítáno 2230 obyvatel,

z nich bylo 2044 katolíků římských

3 „ řeckých

1 starokatolík

1 ev. ausgsburg. vyzn.

48 ev. reform.

63 židů

70 na čas nepřítomných

Z nich bylo 1107 mužů a 1123 žen.

Dle národnosti 2092 Čechů, 135 Němců a 3 Poláci.

Domů bylo 223, počet obyvatelných stran (rodin) 448

Úhrnný počet obyvatelstva celého politického okresu boskovického obnášel 90.903.

První sčítání lidu v republice konáno 12. února 1921

Dle tohoto sčítání má Svitávka 2136 obyvatel

z nich mužů 1015

žen 1121

Dle národnosti: československé 2050

německé 48

židovské 14

cizí 24

Dle náboženství: řím. katolického 1954

česko brat. evang. 73

československého 8

židovského	37
bez vyznání	64

V celém politickém okrese boskovickém bylo 89.428 obyvatel.

(str. 12)

Druhé sčítání lidu v republice bylo 1. prosince 1930

Dle tohoto sčítání má Svitávka		2265 obyvatel
z nich mužů		1060
žen		1205
Dle národnosti:	české	2206
	slovenské	1
	německé	49
	židovské	9
Dle náboženství:	řím. katolického	2204
	českobrat. evang.	77
	československého	17
	židovského	30
	bez vyznání	134
Počet domů:		340
	obydlených	331
	neobydlených	9
Počet rodin		541
Přibylo obyvatel		129

Světová válka

Třeba že jednotlivé události, které se v obci staly, mají býti v této knize zaznamenány až od r. 1924, je přece nutno stručně napsati o události, která otřásla celým světem t.j. o světové válce.

Záminkou k ní bylo zavraždění rakouského následníka trůnu Františka Ferdinanda s chotí při

vojenské prohlídce v Sarajevě 28. června 1914. Útočníci byli Srbové. Dne 28. července 1914 vyhlásilo Rakousko Srbsku válku. Skoro celá Evropa byla stržena v tento

(str. 13)

válečný vír. Válka trvala celá čtyři léta až do r. 1918.

Jak válka pokračovala, bylo třeba vojsko doplňovati. Povinnost vojenská byla proto rozšířena od 18 až do 60 let.

V ní přišlo o život miliony vojáků a obyvatel v obsazených zemích a miliony jich bylo zmrzačeno. Škody na majetku movitém i nemovitém nedají se vůbec odhadnouti. V každé i sebe menší vesničce želí padlých mužů a synů. I Svitávka zaplatila krvavou daň této zhoubě válečné.

Ze Svitávky padli:

1. Petrželka Antonín	13. Kronek František
2. Ticho Siegf. r.	14. Dvořák Josef
3. Víška Jaromír	15. Sünderhauf Eduard
4. Blum Ignác	16. Bláha N.
5. Němec Josef	17. Šoch Vojtěch
6. Blažek Karel	18. Bednář František
7. Langr Arnošt	19. Dvořáček Vojtěch ³
8. Daněk František	20. Pok Ladislav
9. Langr František	21. Janík Cyril
10. Hlaváček Bohuslav	22. Švancara Ludvík
11. Bílek František	23. Mazal Jan
12. Jeřábek N.	24. Pohl Josef

Jiní byli raněni a vrátili se jako ubozí invalidé.

Tisíce českých vojinů na bojišti ruském, italském a francouzském jakmile se jim naskytla příležitost, přeběhli, dali se zajmouti a utvořili pluky – legie. Proslavili se svou hrdinností na

³ Jména 19.-24. dopsána tužkou, pravděpodobně dodatečně

všech bojištích. Jim, jejich vůdcům v cizině prof. T. Masarykovi, gen. Štefanikovi, dr. E. Benešovi a neohroženým mužům ve vlasti děkujeme, že jsme opět svobodným národem.

(str. 14)

Jeden z těchto hrdinných legionářů byl na italském bojišti zajat a v Conglianu popraven. Byl to Ludvík Švancara narozený 29./5. 1894 ve Svitávce. Obětoval svůj život pro vlast a z vděčnosti zasazena mu na radnici pamětní deska.

K válce je potřeba především peněz. Proto během války byly několikrát vypsány válečné půjčky a jednotlivci i úřady nuceni upisovati velké obnosy. Mnozí zámožní rakouští vlastenci stali se po válce žebráky.

Pro zásobování vojska částečně i německého zřízeny byly obilní ústavy. Sepisovány osevne plochy rolníků a sklizené obilí, po ponechání malé dávky pro rodinu a dobytek bylo rekvírováno pro vojsko. Ceny všech potravin, oděvu i kovů nesmírně stouply. Jevil se brzy všeho velký nedostatek a potraviny vydávaly se v obchodech na lístky, ovšem v míře nedostatečné. V městech a průmyslových místech tvořili se již několik hodin před otevřením obchodů, za dozoru stráží, dlouhé fronty trpělivě čekajících kupců. Lidé z měst konali daleké cesty na venkov ku známým, aby tam za velké peníze potajmu něco potravin sehnali. Během války dodavatelé zboží pro vojsko a mnozí obchodníci zbohatli, zato drobný lid, který vyčerpал všechny své úspory, schudl.

Drahota ani po válce nepolevila.

Až potud psány zápisy prvního kronikáře, Arnošta Karafiáta, říd. učitele na odpočinku ve Svitávce.

(str. 15)

Dosavadní kronikář podotkl, že události nutno (snad dle nějakého tehdejšího nařízení) zaznamenávati od r. 1924. Psal však události, aspoň stručně, od nejstarších dob, což nebylo významu kroniky nijak na újmu.

I nový kronikář doplňuje kroniku mnohými událostmi staršího data, jež jsou buď základem nebo vysvětlením novějších dějů.

Jelikož od r. 1924 kromě sčítání lidu a velmi stručného popsání první světové války není dalších záznamů, vypíše nový kronikář důležitější a pro pozdější doby zajímavé události, které se staly před r. 1924 až do r. 1946, kdy psaní obecní kroniky převzal.

Okresní národní výbor v Boskovicích nařídil, aby se pokračovalo ve psaní obecních kronik, které po dobu německé okupace schovány byly u zemského úřadu moravského a po okupaci obcím vráceny.

Pokračování ve psaní této kroniky převzal na žádost místního národního výboru ve Svitávce Eduard Zarboch, říd. učitel v.v.

(str. 16)

Týž jest 66 roků stár, pochází z kraje znojemského, kde byl 34 roky učitelem a říd. učitelem. Další čtyři roky učil a spravoval školu v Ostrovačicích u Brna. Po odchodu do výslužby usadil se r. 1939 ve Svitávce, odkudž pochází jeho manželka, rozená Cetkovská z čís. 125.

K doplnění zápisů v kronice do r. 1946 použil nový kronikář zápisů kroniky farní, kronik obou místních škol a ověřených zpráv věrohodných starších místních občanů, kromě pamětí svých.

Kronikář na tomto místě srdečně děkuje za laskavé zapůjčení oněch pramenů ředitelstvím obou místních škol a farnímu úřadu zdejšímu.

Posloupnost obecních představených městečka Svitávky od r. 1582.

R. 1582 Pavel Šampach, půlmistr

Martin Šoch, rychtář

1583 Václav Jakubec

(str. 17)

1584 Tomáš Jaroš

1589 Jiří Woldřich

1592 Jan Svarovský

1593 Waňka Mnichovský

1610 Krištof Wokáč

1632 Jiří Šmída

1633 Matouš Woldřich

1634 Jan Halouska

1635 Řehoř Dvořák

1718 Tomáš Pokorný

1734 Řehoř Kupsa

1756 Karel Souček

1787 Matouš Wisinger

1788 Matouš Pokorný

Do r. 1834 Jan Kolínek

1834 - 1848 Jan Okáč, rol. čís. 123.

1848 - 1850 Jakub Kupsa

1850 - 1856 Jan Jeřábek, mlynář

1856 - 1859 Josef Šoch, rol. č. 50.

1859 - 1863 Jan Jeřábek, mlynář

1864 - 1867 František Bílek, rol. č. 122.

1867 - 1870 Antonín Okáč č. 123.

(str. 18)

1870 - 1873 František Bílek, č. 122

1873 - 1879 František Kříž, rol. č. 6.

1879 - 1882 Antonín Okáč č. 123.

1882 - 1895 Jan Šmída, rol. č. 14.

1895 - 1905 Antonín Cetkovský, rol. č. 44.

1905 - 1919 Václav Cetkovský, rol. č. 116.

1919 - 1921 František Špaček, domkář č. 19

1921 - 1922 Vládní komisař, Jan Špatinka, říd. učít.

1922 - 1926 Osvald Horák, řezník

1926 - 1930 Osvald Horák

1930 - 1945 Josef Jalový, rol.

Seznam duchovních správců (farářů) ve Svitávce.

Do roku 1400 není po ruce zpráv o farářích ve Svitávce. Jisto však je, že fara ve Svitávce již dávno před r. 1400. Snad bylo by možno dopátrati se toho v archivu kláštera hradištského (u Olomouce), který faru zdejší svými řeholníky obsazoval.

Moravský zemský archiv byl by rovněž dobrým pramenem.

(str. 19)

Roku 1400 uvádí se farář P. Zdislav

1417 Matěj Rohan

Do r. 1543 byla fara pravděpodobně obsazena duchovními strany podobojí čili husitské.

R. 1543 P. Gregorius

1554 Jan Stojan

1560 P. Kasparus

1567 Jan Saganek

1578 P. Urban

1589 P. Georgius

1595 " Matěj

1598 " Adam Slenčka

1614 " Jakub Kralický

1629 " Bartoloměj Jakobides

1634 " Vincenc Prinosius

1640 " Vít Jelikovský

1645 " Gotfried Vogel

1657 " Tomáš Olšanský

1660 " Pavel Eusebius

1661 " Samuel Jenikovský

1673 " Matěj Planička

1678 " Karel Prokš

(str. 20)

1696 Andreas Klug Figar

1709 Arnošt Varadia

1713 Eusebius Valšuba

1714 Aleksander Klug

1720 Hyeronimus Jakrdovský

1722 Mikuláš Pokorný

1730 Robert Chmel

1748 Richard Janiš

1753 Isfried Türk
1761 Jiří Růžička
1775 P. Gilbert
1776 Robert Sancius
1777 Ludolf Baumberger
1810 Karel Bajer
1818 Josef Rücker
1819 Jakub Schviedernoch
1828 Vavřinec Mucha
1856 Antonín Svozil
1857 Václav Konečný
1881 Josef Lenhart
1887 František Špidla

(str. 21)

1910 Vincenc Grézl
1929 Eduard Řeřucha

Seznam správců zdejší školy, pokud bylo lze ho zjistiti.

Roku 1713 Vavřín Pěch

1775 Antonín Nesvadba

Ševčík Herman

1823 František Konečný (umřel na cholera r. 1836)

1836 František Pánek

1848 - 1852 Antonín Blaha. Zemřel na Štěpánově r. 1867. Byl dědem
předešlého kronikáře Arnošta Karafiáta. Nelíbil se míst. dozorcí
školnímu P. Vavřinci Muchovi.

Antonín Pelíšek

1867 – 1892 Rudolf Pelíšek

1892 – 1923 Jan Špatinka

1923 – 1924 Karel Král

1924 – 1932 Josef Drahovzal

(str. 22)

1932 – 1933 zatímně učitel František Řepka

1933 – 1934 Jan Jedlička

Z r. 1503 pochází největší a nejstarší zvon zdejšího kostela. Zvoní se jím posud. Jen jeho stáří zachránilo ho od konfiskace (zabavení) rakouské a později německé.

R. 1654 byla postavena budova nynější fary.

Dříve byla na místě stavení Alb. Málka a původně v Podhradišti.

R. 1826 pořízeny do kostela 2 zvony; jeden přes 4q, druhý přes 2q těžký.

R. 1856 končil duchovní dozor nad školou svitáveckou, kterýž jako poslední vykonával P.

Vavřín Mucha, farář a současně arcikněz a děkan boskovický.

Od r. 1863 – 1866 zuřily v obci časté požáry.

Téměř každý týden padlo jedno i více stavení

(str. 23)

ohni za obětí. Dne 24. března na Zelený čtvrtek shořela i školní střecha. Obyvatelé ukládali se ku spaní oblečení. Dle pověsti zapaloval jeden místní tesař, aby měl stálý dobrý výdělek.

R. 1865 opravena kaple na Hradisku.

R. 1865 byl školní patronát šebetovský „vzdvížen“ a na místo něho zřízeny školní výbory.

Posledním okresním dozorcem školním – duchovním byl do r. 1871 Dr. Josef Mazáč, farář z Boskovic.

Nově zřízený místní školní výbor ve Svitávce složen byl ze pěti údů: František Šaršon, rol., předsedou, František Bílek, koželuh, oba ze Svitávky, Rudolf Jaroš, mlynář ze Zboňku, Jakub Staněk, rol. z Chrudichrom a František Alexa, rol. ze Skalice členy.

V té době obnášel příjem učitele 309 zlatých 33 krejcarů konv. mince, podučitele 120 zlatých stříbra ročně.

R. 1866 zasáhla Svitávku válka rakousko-pruská. Při pochodech rakouských vojsk Svitávkou nestalo se nic zvláštního.

(str. 24)

Dne 11. července 1866 k 5. hodině přišli první Prušáci, kteří Svitávku opustili 15. září 1866. Z vrchní učírny školní si udělali ševcovskou dílnu. Strach před Prušáky byl náramný. Mladí lidé se schovávali, bojíce se odvodu, dobytek a cenné věci ukryvány v lesích. Tentokrát se chovali ještě obstojně.

Kromě Prušáků škodily obyvatelstvu povodně jarní; cholera trvající 2 měsíce vyžádala si 50 obětí.

R. 1868 byla odškolená Skalice a přiškolená k Mlatkovu.

R. 1869 přiškolená Sasina a Klevetov.

R. 1871. Vyšel nový školní zákon. Dosavadní místní školní dozorcové přestali. Místo nich ustanovení okresní školní dozorcové (inspektoři) jmenovaní ministerstvem. Platy učitelské mají v té době 3 třídy. Bývalé veřejné zkoušky školní přestaly a udržely se pouze visitační zkoušky náboženské.

R. 1874. Rozšířena dvoutřídní škola zdejší na trojtřídní. V té době držel učitel od obce Svitávky 2½ míry žita a 1¼ míry pšenice.

(str. 25)

Cena obojího = 9 zlatých stříbra.

R. 1882 bylo ve škole 354 žáků, a zřízena tudíž čtvrtá třída za nadučitele Rudolfa Pelíška. Tento rok byl rolníkům málo příznivý. Jaro suché i léto až do 17. července. Pak přišlo bez ustání až do konce srpna. Žně začaly v dešti. Úroda vzdor předešlému suchu byla velmi slibná (staré přísloví, že suchý rok nadělá méně škody než mokrý), ale značně zničena 15. srpna velkým lijákem a vichřicí. Svitava a zvláště potok Semič se rozvodnily, že rovina ke Skalici byla jezerem. Semič vystoupil o 2m! Nejvíce škody utrpěli rolníci Kříž z čís. 6 a Frant. Cetkovský z čís. 125. Počítali nejméně 200 zl. škody. Podzim byl mokrý. Okopaniny se pro déšť špatně klídily. Mezi dětmi vyskytly se osýpky a spála (šarlach – skarlatina). Škola na čas uzavřena.

R. 1884. Dne 5. července strhlo se nad Svitávkou hrozné krupobití, jakého nebylo v místě pamětníka. Padaly kroupy jako slepičí vejce velké. Škoda činila 45.000 zl. Pojištěno pouze 9 rolníků.

(str. 26)

I okolní obce byly krupobitím postíženy. Též kraj znojemský, dačický a jihlavský toho ruku utrpěly.

R. 1885. Dne 5. ledna zřídilo ministerstvo pošt úřad poštovní ve Svitávce, o který obec žádala již r. 1883. Zima byla neobvyklá. V listopadu napadlo tolik sněhu, že ho bylo možno na metry měřiti, obzvlášť na horách.

R. 1886. Dne 14. února byla ve zdejší kostele pokřtěna i s dětmi (4) Therezie Veit-ová na víru katolickou.

16. února poštovní úřad ve Svitávce otevřen. Byl v továrně Mos. Löw-Beera.

Zima byla také tuhá. Ještě 11. března jezdilo se na saních; v horách byly úvozy a silnice zaváty, proto nesjízdné. Mnoho zvířete, zvláště srnčí, pohynulo. Na jaře byly velké povodně.

R. 1887. Dne 25. června zemřel zdejší farář P. Josef Lenhart a byl v pondělí na to pohřben děkanem P. Klementem Pospíšilem z Bořitova.

Ze dne 6. na 7. července byl tak silný mráz, že brambory vesměs pomrzly. Lidé nosili zimníky a rukavice. Úroda pochybná.

(str. 27)

20. srpna byl oběšen zločinný loupežný vrah Šimák z Oder ve Slezsku, který i zdejší okolí ohrožoval. Pověsil ho vídeňský kat, rytíř ze Seyfriedů v Nov. Jičíně.

R. 1888. Zima toho roku byla velmi tuhá, napadlo mnoho sněhu, zvláště v horách (2 m vysoko). 7. března začala obleva a přšelo. Dostavila se povodeň. Náměstí bylo pod vodou. Vody se valily dvory Bartošovým a Okáčovým a stála u vrat Jeřábkových čís. 3. Toho roku byla veliká škoda na stromech, zahradách, polích a lukách.

7. července zavítal na generální visitaci a biřmování brněnský biskup, Dr. Frant. Bauer. Byl občanstvem skvěle uvítán. Žačka, Amalie Šochová, ze III. tř. vítala a dostala růženec svěcený sv. Otcem.

3. prosince oslaveno 40 leté panování císaře Františka Josefa I.

12. listopadu byla zemskou školní radou rozšířena zdejší škola na 5 třídní a zároveň zřízeno místo učitelky ručních prací.

R. 1889 zastřelil se rakouský korunní princ a následník trůnu Rudolf v loveckém zámečku Maierlingu.

(str. 28)

R. 1890 jednáno o postavení nové školní budovy. Nouzově umístěny některé třídy v radnici.

R. 1892. Po celý srpen a září nepršelo. Vody vysychaly, neboť denní teplota dosahovala až 30°R⁴ ve stínu. Na mnohých místech byl velký nedostatek vody. Listí na stromech uschlo. Zakázány oslavy památky Jana Am. Komenského.

R. 1893. Od 20. března nepřišel vydatný déšť až po žních. Proto úroda byla špatná.

2. května zavedeny niklové peníze do oběhu (10 haléře a 20 haléře). 14. května zavedeny do oběhu stříbrné Koruny (100 hal = 50 kr).

14. června konal se sjezd důvěrníků národní strany na Moravě v Brně. Projev pro jednotnou práci politickou celého národa. V té době nastává již přiostršená persekuce českého národa, která měla odezvu i ve zdejší obci. Zdejší továrník, Žid-Němec Löw-Beer, založil pro své židy a německé úředníky (českých nepřijímal) jednotřídní německou školu.

17. srpna byly demonstrace v Praze v předvečer narozenin císařových.

(str. 29)

18. srpna ministerstvo vnitra ve Vídni zamítlo stížnost „Besedního domu“ v Brně za příčinou strhnutí znaku zemí koruny české u příležitosti císařova pobytu v Brně. 12. září zakázána banket na Žofíně v Praze na památku reskriptu ze dne 12. září 1871 a nepovoleny ostatní schůze a slavnosti. 13. září vyhlášen v Praze výminečný stav. Zrušeny poroty a členové „Omladiny“ zatčeny.

28. října říšský soud rozhodl, že strhnutím znaků zemí koruny Svatováclavské s „Besedního domu“ v Brně bylo porušeno právo projevovati mínění. Celý ten rok v Rakousko-Uherské monarchii nějak to neklapalo.

19. prosince provozována po 250. opera „Prodaná nevěsta“ od Bedřicha Smetany v Národním divadle v Praze.

7. a 9. prosince odsouzeni k doživotnímu žaláři strážník na dráze, Anton Salfický a Štěpan Josef, domkář č. 16, oba ze Sasiny, pro loupežné přepadení a těžké ublížení na těle manželů Kovářových v Sebranicích.

(str. 30)

R. 1897. Dne 3. a 4. října napadlo 3 dm vysoko sněhu. Ležel 7 dní.

R. 1899. Zrušena „jazyková nařízení“, kterými v úřadech čeština v zemích českých zrovnoprávněna s němčinou. Vydal ji ministerský předseda hrabě Badeni, polský šlechtic.

⁴ Stupeň Réaumura. 30 °R = 37.5°C

Toto zrušení jazykových nařízení mělo za následek velké bouře politické. Demonstrace dusili četníci i vojáci. O život přišlo 11 osob a mnoho těžce zraněno. Zvláště v Praze, Vsetíně, Přerově a Holešově.

Nenávist obracela se proti liberálním Němcům a hlavně podporovatelům výbojného německví – Židům. V té době rozvrstveno obyvatelstvo Svitávky ve straně sociálně demokratické (hlavně mezi továrním dělnictvem), katolicko-národní, zemědělské čili agrární, živnostenské a národně demokratické. Z Čech šířila se ponenáhlu politická strana národně socialistická. V té době místní dělnictvo tovární bojovalo s majiteli továrny Löw-Beery úporně o zlepšení mezd a jiných sociálních vymožeností. Když to nešlo jinak, tedy stávkami.

(str. 31)

Stávky rušeny byly policejními orgány a bohužel i stávkokazy. Ani bez prolévání krve se to neobešlo. Nějakého zlepšení dosáhli dělníci přec.

R. 1901. Povolena pobočka při 4. třídě zdejší školy. Dr. Emil Holub, proslulý český cestovatel po Africe, daroval místní škole cenné sbírky přírodopisné.

Téhož roku založil agilní mladý učitel, Jaroslav Šrödr, místní odbor „Jednoty Sokol“ ve Svitávce, kterýžto odbor vykonal mnoho záslužné práce výchovné i národní.

R. 1907. Pobočka při 4. třídě zdejší školy stabilisována.

R. 1910. Rok velmi vlhký. Obilí, sena a otavy na mnohých místech shnily. Dostavila se drahota. Vejce za 10-12 haléřů (dříve za 2-3 hal.), vepřové sádlo 1kg za 2K, máslo 1kg za 2K 80 hal. – 3K.

R. 1911. Rok velmi suchý. Zas drahota. Místní škola rozšířena na 6 třídní s pobočkami při I. a V. třídě.

31. března zabil blesk rolnici M. Oldřichovou na cestě s pole „v Člupě“.

R. 1912. Rok velmi mokrý. V srpnu stále přšelo a bylo chladno. Obilí porostlo.

(str. 32)

Od r. 1771 nebylo tak mokrého a chladného léta. Na drahotě neubylo.

R. 1913. Dne 3. května postihlo Svitávku velké krupobití, které nadělalo velkých škod na obilí i na ovocném stromoví. Lijákem odnesena prst. Kroupy o velikosti vlašských ořechů ležely po 3 dny v tlustých vrstvách.

V r. 1912-1913 zuřila válka balkánská mezi Tureckem na jedné a Srbskem, ernou Horou, Bulharskem a Řeckem na druhé straně. Staletá krvavá nadvláda Turků nad Slovany balkánskými skončena a Turecko zatlaeno do Asie. Ale válka tato skončila bratrovraždnym bojem mezi Srby a Bulhary. V obci naři vybíralo se ve prospěch raněný Jihoslovanů.

R. 1914. Zaatek ohromne světové války vzniklé z pricin malicherný. Jej strune vypsání podáno vpředu knihy prvním kronikarem. Jedním z následků této strařne války byla velká drahota. Ceny vřech potřeb stoupaly do zavratne vyře pro nedostatek i kořistnictvı ili „kařasenı“.

(str. 33)

Příklad:

	Ceny r. 1914	Ceny 1916
1 kg hověz. masa	1.80 K	8.50 K
1 kg vepř. masa	2 K	8-10 K
1 kg telecího masa	2 K	8.50 K
1 kg skopov. masa	1.60 K	8.50 K
1 kg vepř. sádla	1.60 K	12.40-16 K
1 kg loje	1.20 K	13,- K
1 kg přen. mouky	0.53 K	1.20 K
kopa vajec	4.80 K	18 K
1 kg másla	3.20 K	9.60 K
1 kg hrachu	0.56 K	4.30 K
1 kg čočky	0.44 K	-
1 kg rýže	0.67 K	6.10 K
1 q jablek	8.- K	20.- K
1 q cukru	79 K	100.- K
1 kg kávy	4.20 K	12.- K
1 kg čaje	10.- K	22.- K
1 kg řunky	4.90 K	22.- K
1 kg mydla	0.64 K	8.50 K
řiva husa (1 kg)	1.50 K	6.- K

pár níz. bot	14-20 K	40-50 K
1 m látky na šaty	8 K	20 K

(str. 34)

Kožešiny stouply desateronásobně.

R. 1917. Drahota stoupala. Některé věci vzaty z obchodu. Na mnohé (hlavní) potraviny uvaleno vázané hospodářství. Vznikly chleбенky, cukřenky, masenky, mydlenky a různé jiné - enky. To byly odběrné lístky na potraviny. Lidé, kteří měli dost peněz, opatřili si vše „pod rukou“ bez „enek“. Korupce byla, jest a bude. Skončí s lidmi.

Bílé pečivo zakázáno péci již r. 1915. Obilí se vymílalo na 90%. Mouka se mísila s rozemletými divokými kaštany, kukuřičnými palicemi, rákosem a pod. Pivo se vařilo z kořínků pýru pol. Některé věci denní potřeby zdraženy o 300%-700%. Cín, měď, zinek zdražen o 1000% i více! Léky velmi zdražily a ani jich nebylo.

Vzrůst drahoty v procentech v r. 1913-1918 dle listu hostinských „Hostimil“:

Maso vepřové zdražilo o 2321%		
sádlo	“	“ 3525%
lůj hověz.	“	2538%
vejce	“	2018%
hrách	“	2500%

(str. 35)

čočka o 4900%, rýže o 4823% a t.d.

Mzdy (průměrné) dělníků činily 13-60K týdně, úředníků 75-600 K měsíčně.

V r. 1918 v červnu a červenci dostoupila nouze takové výše, že „pod rukou“ (bez lístků poukaz.) hladovícím prodáván 1 kg mouky za 7-27 K! Za selata 1kg váhy 20-100K. Sele za 1000K. Byli však mlynáři i rolníci, kteří za umírněnou cenu pomáhali přemáhati bídu. Bylo jich sice méně, ale budiž jim všechna čest! Hlad nutil lid ku krádežím; kradlo se ve dne i v noci a všude. Mravy upadaly. Děti místo do školy chodily s bačochy na zádech po kraji a pomáhaly rodičům shánět nejpotřebnější potravu. Někdy ve třídě scházelo 50-70% žáků. Jednomu učiteli přiděleny 2 i 3 třídy.

Jiní byli na vojně, druzí dělali soupisy úrody, rekvisice, sháněli válečné půjčky, sbírali kovy, kopřivy a t. d. a t. d. Po válce, jejíž strategický a politický průběh i konec vyčte každý z dějepisu, dražota valně nepolevila, ale obilní úřady a různé ústředny postupně rušeny.

(str. 36)

R. 1918. Po porážkách Rakušanů a Němců, našel náš národ cestu a čas k svému osvobození. Poselstvo české již od r. 1917 naznačovalo ve Vídni, že nehodláme se spokojiti nějakými neslanými, nemastnými sliby a ústupky, již ani né autonomií. Žádalo odtržení od říše Rakousko-Uherské. Za hranicemi diplomaticky i legiemi vybojoval nám svobodu a uznání svéprávnosti Tomáš G. Masaryk za přispění blahovolného presidenta americké Unie, Woodrova⁵ Wilsona. Znamenitymi pomocníky slovatného a po celém světě váženého Dr. T. G. Masaryka byli Dr. Eduard Beneš a Dr. Rastislav Štefáník⁶. Souhra národa uvnitř vlasti s našimi bojovníky za hranicemi byla velmi dobrá. Litice válečná již dodělávala, ale oběti vyžadovala stále. Ještě v červenci 1918 zabaveny a sebrány kovové varhanové píšťaly zdejšího kostela za náhradu 742K! Zvony byly odvezeny již dříve za náhradu 2732K.

Dne 28. října se Rakousko-Uhersko rozpadlo a Čechy, Morava, Slezsko a Slovensko prohlášeny samostatnou republikou Československou!

⁵ správně Woodrow Wilson

⁶ správně Štefánik